

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับหอพักนักศึกษา

คำว่า “หอพัก” ภายใต้งบบังคับแห่งพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ.2507 หมายถึง สถานที่ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นสถานที่ที่จัดขึ้นเพื่อรับผู้พักตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป
2. ผู้พักเป็นผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
3. ผู้พักอยู่ในหอพักโดยให้ทรัพย์สินตอบแทน
4. มิใช่หอพักของกระทรวง ทบวง กรม หรือ หอพักที่กำหนดในกฎกระทรวง

ลักษณะเฉพาะของหอพัก คือ เป็นสถานที่ที่ “จัดขึ้นเพื่อรับผู้พัก” โดยจะต้องมีลักษณะ

สำคัญ สองประการ คือ

1. มีการจัดสถานที่ขึ้นเพื่อรับผู้พัก เช่น มีห้องนอน และเครื่องใช้ในการหลับนอน ห้องน้ำ และห้องส้วม เป็นต้น
2. เจ้าของมีเจตนารับผู้พักเพื่อ เอาค่าตอบแทน

“ผู้พัก” หมายความว่าผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างการศึกษตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง และเข้าอยู่ในหอพักโดยให้ทรัพย์สินตอบแทน

“การศึกษตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” หมายถึงการศึกษาในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎร์

การกำกับดูแลและให้ความคุ้มครองผู้เช่าพักด้านสวัสดิภาพ (กฎกระทรวงฉบับที่ 5 , 2541)

- ด้านสุขลักษณะของหอพัก เช่น ความสะอาดของห้องต้อนรับผู้เยี่ยมชม ห้องน้ำและห้องส้วม ประการสำคัญทุกห้องต้องมีช่องแสงสว่างและช่องระบายอากาศอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะห้องนอน ต้องมีความจุอากาศไม่น้อยกว่า 9 ลูกบาศก์เมตร
- อัตราค่าเช่าที่เหมาะสม ไม่เอาเปรียบผู้พัก การขึ้นอัตราค่าเช่าห้องพักต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนหอพักก่อน จึงจะดำเนินการได้
- ความปลอดภัย ได้แก่ ความมั่นคงแข็งแรงของอาคารหอพัก เครื่องมือดับเพลิง (ทุกชั้น ชั้นละหนึ่งเครื่อง) กรณีอาคารสูงตั้งแต่ 4 ชั้นขึ้นไป หรืออาคารสูง 3 ชั้น ที่มีชั้นลอยและใช้พื้นที่ชั้นลอยเป็นห้องพัก ต้องจัดทำบันไดหนีไฟ หน้าต่างเหล็กคัตต้องสามารถเปิดออกไปยังบันไดหนีไฟได้ทุกชั้น (ยกเว้นถ้าอาคารดังกล่าวมีบันไดขึ้นลงสองทางก็ไม่ต้องจัดทำบันไดหนีไฟ)

สำหรับกรณีหอพักขนาดใหญ่ จะเป็นการคิดชิงหากได้เพิ่มความปลอดภัยโดยการติดตั้งระบบเตือนภัย เมื่อมีกรณีฉุกเฉินหรือมีภัยอันตราย ผู้พักสามารถใช้ได้ทันที

ลักษณะทางกายภาพของที่พักอาศัยตามข้อบัญญัติของกฎหมาย

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางด้านอาคารสถานที่ ห้องพัก ที่นั่งพักผ่อน ห้องอาหาร สถานที่รับรองผู้มาเยี่ยมชม ห้องปฐมพยาบาล บริเวณสนาม ห้องน้ำ ห้องสุขา ทางเดิน ที่จอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สภาพแวดล้อมดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาลักษณะนิสัยความรับผิดชอบ คุณภาพชีวิต และช่วยส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ การจัดการหอพักนักเรียน นิสิต นักศึกษา มีแนวคิดที่สำคัญที่เป็นต้นเหตุแห่งการออกแบบโปรแกรมการจัดการหอพักนิสิต นักศึกษา (มนตรี แยมกสิกร, 2542 : 9-10) คือ

- แนวคิดการจัดการที่พักให้เป็น “ที่พักเพื่อสาระชีวิต” (thematic housing) การจัดที่พักลักษณะนี้ มีความมุ่งหมายสำคัญที่จะจัดบุคคลที่มีคุณลักษณะความสามารถเท่าๆกัน มาพักอาศัยอยู่ร่วมกัน เช่น นิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจร่วมกัน หรือนักเรียนทุน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อมุ่งสร้างบรรยากาศที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทำให้เกิดความใกล้ชิดกับผู้ที่มีความสำเร็จสูงด้วยตนเอง แต่ลักษณะของการจัดที่พักลักษณะนี้ได้มีข้อถกเถียงถึงประเด็นที่ว่าการจัดที่พักแบบเน้นความเป็นเอกพันธ์ของกลุ่ม (homogeneous group) กับการจัดการที่พักแบบเน้นความหลากหลายจากกลุ่ม (heterogeneous group) ว่าจะมีส่วนส่งผลต่อตัวนิสิต นักศึกษาเพียงใด
- แนวคิดการจัดการที่พักให้เป็น “ที่พักเพื่อการศึกษาาร่วมกัน” (coeducational housing) การจัดที่พักลักษณะนี้เกิดจากการที่มีการเรียกร้องให้จัดที่พักให้เป็นธรรมชาติในการที่จะช่วยกันศึกษาไม่แยกเพศ จึงมีหลายมหาวิทยาลัยทดลองจัดที่พักในลักษณะที่มีอาคารชาย-หญิงเชื่อมต่อกัน มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกัน เช่น ห้องอาหาร
- แนวคิดจากการจัดที่พักเป็น “ศูนย์ศึกษาและอาศัย” (living-learning center) การจัดที่พักลักษณะนี้ริเริ่มที่มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประมาณปี พ.ศ. 2503 โดยมีความมุ่งหมายที่จะจัดที่พักเพื่อให้โอกาสนิสิต นักศึกษาได้ใช้ความพยายามศึกษาเล่าเรียน ได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ โดยปราศจากอุปสรรคขวางกั้นใดๆ แนวคิดการจัดการที่พักนี้เป็นแนวคิดที่สนับสนุนประสิทธิภาพการเรียนรู้อุดมชีวิต เรียนรู้ตามอิสรยาศัย ส่วนประกอบสำคัญของการจัดที่พักแบบนี้ คือ
 1. มีโปรแกรมเพื่อพัฒนานิสิต นักศึกษาตามความต้องการของนิสิตนักศึกษา
 2. มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์คอยจัดการ โปรแกรม
 3. สิ่งอำนวยความสะดวกทุกประการออกแบบเพื่อสนองตอบต่อผู้พัก
- แนวคิดการจัดการที่พักเพื่อให้เป็น “ที่พักแห่งความร่วมมือร่วมใจ” (co-op housing) การจัดที่พักลักษณะนี้เป็นการจัดที่พักในมหาวิทยาลัย แต่นิสิตนักศึกษาที่พักอาศัยต้องร่วมมือร่วมใจ สามัคคีจัดการบริหารงานกันเองภายใน การจัดที่พักลักษณะนี้เป็นที่ดึงดูดใจมากสำหรับนิสิต

นักศึกษาที่มีรายได้น้อย ซึ่งพวกเขาจะต้องช่วยกันทำงานนับตั้งแต่การทำความสะดวก การดูแลทั่วไป ปัจจัยสำคัญของการจัดที่พักลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญ ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการจัดการ การจัดที่พักลักษณะนี้มีการจัดที่มหาวิทยาลัยฟลอริดา (University of Florida)

- แนวคิดการจัดที่พักเป็นแบบ “ระบบชุมชนย่อย” (house system) การจัดที่พักลักษณะนี้ เป็นการจัดที่พักโดยการสร้างชุมชนหรือกลุ่มย่อยๆภายในอาคารที่พักที่มีอยู่แล้ว โดยอาจจะแบ่งเป็นหน่วยย่อยประมาณ กลุ่มละ 40 -80 คน แล้วตั้งชื่อกลุ่ม และกลุ่มนี้สามารถเปลี่ยนและสร้างขึ้นใหม่ได้ทุกภาคเรียนมีการทดสอบจัดที่พักลักษณะเช่นนี้ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐไอโอวา (Iowa State University)เมื่อประมาณปี ค.ศ.1949 และมีการจัดเช่นเดียวกันนี้ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด

วัตถุประสงค์ของการจัดหอพักนักศึกษา (เดวีร์ตัน กิงสกูล, 2544 : 20-21)

การจัดที่พักให้นักศึกษาถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาให้รู้จักฝึกฝนทักษะ

ทางสังคมได้เป็นอย่างดี วัตถุประสงค์ของหอพักสรุปได้ ดังนี้ คือ

1. เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทางการศึกษาภายนอกห้องเรียนให้แก่นักศึกษา เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่นักศึกษาในการศึกษาเล่าเรียน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี
2. เพื่อการเปิดโอกาส และเสริมสร้างความรู้ทักษะในประชาธิปไตย ให้มีส่วนร่วมในการฝึกฝนแก่นักศึกษา
3. เพื่อช่วยให้นักศึกษามีทัศนคติที่ดี หรือผลักดันให้เกิดสุขนิสัยที่ดีต่อการนันทนาการ การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพของตน
4. เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคมทั้งกลุ่มและแต่ละกลุ่มของนักศึกษา
5. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาให้ร่วมกันทำกิจกรรมที่เสริมสร้าง และพัฒนานักศึกษาในด้านปรับตนเองให้เข้ากับชีวิตประจำวัน และเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่นักศึกษา
6. เพื่อให้บริการทางด้านที่พักอาศัยที่สะดวกและปลอดภัยแก่นักศึกษาที่มาจากภูมิภาคอื่น
7. เพื่อให้บริการอาหารที่มีคุณภาพถูกสุขลักษณะ และมีราคาถูกแก่นักศึกษา
8. เพื่อช่วยให้นักศึกษา ได้มีโอกาสพัฒนาให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ การวิจัยหอพักต่างๆในสหรัฐอเมริกา สรุปได้ว่า หอพักส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้เป็นที่พักอาศัย ส่งเสริมการศึกษาทางวิชาการเพื่อพัฒนาบุคคล เพื่อประชาสัมพันธ์ และดูแลวินัย เป็นต้น

หอพักในประเทศไทย (มาฉิ ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ, 2543 : 7) ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. หอพักของสถานศึกษา หอพักของสถานศึกษาต่างๆ เช่น หอพักของโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมสามัญศึกษา หรือ โรงเรียนมัธยมวิสามัญศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของรัฐ รวมทั้งวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยของเอกชน ซึ่งตั้ง อยู่ในบริเวณของสถานศึกษาและรับเฉพาะนักเรียน นิสิต นักศึกษาของสถานศึกษา นั้นๆ เข้าพัก สถานศึกษาบางแห่งอาจตั้งเงื่อนไขในการรับนักเรียนเข้าพักเฉพาะผู้ที่เรียนเก่ง หรือ นักเรียนทุน ทุนเรียนดี ทุนกีฬา รวมทั้งทุนประเภทอื่นๆ หรืออาจรับเฉพาะนักเรียนประจำเพื่อขัดเกลานิสัยให้อยู่ในระเบียบวินัย แต่ไม่ได้จัดอยู่ในข่ายการควบคุมจากกรมประชาสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 เช่น หอพักนักเรียนของโรงเรียนวชิราวุธ หอพักนักเรียนพยาบาล ศิริราช หอพักนักศึกษาของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอพักรัชดาภิเษกสำหรับนักศึกษาชาย และหอพักนักศึกษาหญิง ณ พุ้มมหาเมฆของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอพักนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอพักนักศึกษาของมหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี หอพักนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชนต่างๆ เป็นต้น

2. หอพักของเอกชน หรือหอพักนอกสถานศึกษา คือ หอพักที่จัดตั้งขึ้นเป็นการดำเนินการในลักษณะของธุรกิจเอกชน ซึ่งอาจจะเป็นห้องแบ่งให้เช่า บ้านเช่า หอพัก อพาร์ทเมนต์ คอร์ท แพลต และคอนโดมิเนียม เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์รับนักเรียน นิสิต นักศึกษาซึ่งอยู่ระหว่างการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ เข้าพัก โดยนักเรียน นิสิต นักศึกษา นั้นต้องอยู่อาศัยตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป และต้องชำระค่าหอพักเป็นการตอบแทน จึงจะอยู่ในข่ายแห่งการควบคุมของกรมประชาสงเคราะห์ ตามพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507

สภาพการพักอาศัยของนักศึกษา

ประกอบ คูปรัตน์ (2532 : 187) กล่าวถึง สภาพการพักอาศัยของนักศึกษาว่าสภาพที่พักอาศัยและการเดินทางมาเรียนที่สถาบันอุดมศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษา จึงได้จัดประเภทของนักศึกษาตามสภาพการพักอาศัย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. พวกพักอาศัยอยู่กับพ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง นักศึกษาพวกนี้จะเดินทางแบบเข้าไป เย็นกลับ หรือแบบต้องเดินทางไปเรียน (commuting students) พวกนี้จะเป็นกลุ่มที่พ่อ แม่ เคียดร้อนน้อยที่สุดในแง่การเปลี่ยนแปลงด้านค่าใช้จ่าย หรือ ความห่วยไฮบุตรหลานของตนเอง ชกเว้นในกรณีที่สถานที่เรียนอยู่ไกลจากบ้านพักของคนมาก
2. พวกพักอาศัยอยู่ในหอพักของสถาบัน พวกนี้บ้านพักอยู่ไกลจากสถาบันจนเกินกว่าจะเดินทางไปกลับ ได้ทุกวันที่เรียน หรืออาจต้องการความเป็นอิสระจากพ่อแม่ หรือต้องการชีวิตสนุกสนานแบบมหาวิทยาลัยก็แล้วแต่ นักศึกษาเหล่านี้ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เพราะ ต้องจ่ายค่าที่พัก ค่าอาหาร ยังมีมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในเขตชุมชน โอกาสหางานทำเพื่อหารายได้พิเศษก็ไม่มี

3. พวกพักอาศัยอยู่ในบ้านอิสระนอกเขตมหาวิทยาลัย พวกนี้คล้ายพวกอยู่อาศัยกับบิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองตรงที่ไม่ต้องอยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัย อยู่นอกระเบียบของการพักอาศัย แต่ขณะเดียวกันก็เหมือนพวกพักอยู่หอพักของมหาวิทยาลัยตรงที่ต้องอยู่เป็นอิสระจากบิดา มารดา เข้าบ้านอยู่กับเพื่อน อยู่หอพักเอกชน หรืออาศัยคามวัด พวกนี้อาจเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าพวกอาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยหรืออาจแพงกว่าแล้วแต่การเลือกสถานที่หรือโอกาส

รูปแบบที่พักอาศัยของนักศึกษา (วัลลภ สุรทศ, 2543 : 15) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. หอพักที่มหาวิทยาลัยจัดดำเนินการเอง การจัดสวัสดิการด้านหอพัก นักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยจะต้องคำนึงถึง ซึ่งหอพักถือเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนทักษะทางสังคมได้เป็นอย่างดีที่สุด โดยจะต้องมีความพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่นักศึกษา คือ มีหอพักอยู่ในมหาวิทยาลัย การลดค่าใช้จ่ายของนักศึกษา เพื่อช่วยเหลือนักศึกษาที่มาจากต่างจังหวัด ช่อมสนองต่อการเปิดโอกาสทางอุดมศึกษาให้กว้างไกลยิ่งขึ้น โดยปกติหอพักเอกชนส่วนใหญ่จะคำนึงถึงแต่เพียงผลประโยชน์ที่จะได้รับในแง่ของเงินทองมากกว่าในด้านผล ประโยชน์ที่เกิดกับนักศึกษา ดังนั้น การเก็บเงินของหอพักบางแห่งอาจจะเก็บ ค่อนข้างแพง มีการเก็บเงินประกันล่วงหน้า

สำเนา ขจรศิลป์ (2538) ได้รวบรวมประเภทหอพัก ดังนี้

- dormitory เป็นห้องพักที่มีขนาดเล็ก และสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยและ อบรมระเบียบวินัย นักศึกษา
- residential hall เป็นหอพักขนาดใหญ่มาก มีบุคลากรรับผิดชอบอยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่พักและอาหาร กับ ฝ่ายที่ปรึกษา ซึ่งคอยให้คำปรึกษาและแนะนำ และร่วมกิจกรรมกับนักศึกษาเพื่อพัฒนานักศึกษาทางด้านสังคม ร่างกาย และจิตใจ
- fraternity เป็นหอพักนักศึกษาชาย เป็นพวกที่มีฐานะดี มีตระกูล พวกนี้จะปกครองกันเอง มีการอบรมมารยาท ระเบียบวินัย เน้นการเป็นผู้ดี และมีผลการเรียนที่ดี รุ่นพี่จะคอยช่วยเหลือด้านการเรียนรุ่นน้อง มีธรรมเนียมประเพณีในหอพักกันเอง ซึ่งส่งเสริมทักษะในการเข้าสังคม และมักจะมีผู้ใหญ่อุดูแล 1 คน
- sorority เป็นหอพักนักศึกษาหญิง ซึ่งมีรูปแบบเดียวกับหอพัก fraternity
- cooperative house เป็นหอพักนักศึกษาชายจนทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆในหอพัก ดูแลกันเอง มีระบบแบ่งงานกันทำ
- coeducational housing เป็นหอพักที่จัดแบบสหเพศ มีทั้งนักศึกษาหญิง และนักศึกษาชาย ในหอเดียวกัน ใช้โรงอาหาร ห้องสมุด และบริเวณต่างๆด้วยกัน แต่นักศึกษาหญิงชายจะไม่อยู่ ร่วม

ห้องเดียวกัน แต่ใช้ห้องสมุดและบริเวณต่างๆ ร่วมกัน นอกจากนี้มีบริการด้านต่างๆ ยังมีคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรมโปรแกรมต่างๆ สำหรับนักศึกษาอีกด้วย

- residential college เป็นหอพักขนาดใหญ่ มีตึก 3-4 หลังติดๆกัน เป็นที่ตั้งของคณะวิชา ในตึกจะมีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องทำงานอาจารย์ ห้องพักอาจารย์ ห้องพักนักศึกษา และที่รับประทานอาหารร่วมกัน
- university apartment เป็นอาคารห้องแถว 2 ชั้น สำหรับนักศึกษาที่มีครอบครัวแล้วเช่าอยู่อาศัย และเสียค่าเช่าในราคาถูกกว่า apartment เอกชน
- off - campus housing เป็นที่พักนอกเขตมหาวิทยาลัย เป็นของเอกชน
- living- learning center เป็น residential hall ขนาดใหญ่ มีนักศึกษาชายหญิง อยู่ร่วมกันมีชั้นเรียน ห้องฝึกงาน ห้องสมุด ห้องทำงานอาจารย์อยู่ในอาคารนั้นด้วย นักศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินการทุกอย่างเอง โดยมีผู้ใหญ่มิเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ

2. ที่พักอาศัยให้เช่าของภาคเอกชน (private - sector rental housing) แบ่งได้ดังนี้

2.1 หอพักเอกชน (off - campus housing) เป็นหอพักที่ให้เช่าสำหรับนิสิต นักศึกษา เท่านั้น รูปแบบคล้ายลักษณะของมหาวิทยาลัย แต่อาจจะมีให้เช่าบ้านทั้งหลัง หรือให้เช่าห้องชุดก็แล้วแต่เจ้าของที่จะจัดหอพัก

2.2 บ้านเช่าทั้งหลัง ตึกแถว แฟลต อพาร์ทเมนท์ ห้องชุด และห้องว่าง แบ่งให้เช่าไปอาคารประเภทต่างๆ ซึ่งนิสิตนักศึกษาเข้าไปพักปะปนกับบุคคลทั่วไป

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับหอพักที่ผ่านมาได้ผลสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

ประเด็นแรก ด้านความต้องการหอพักของนักศึกษา พบว่านักศึกษาและผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความมั่นใจในหอพักของมหาวิทยาลัยและต้องการให้มหาวิทยาลัยสามารถจัดให้มีหอพักไว้บริการนักศึกษอย่างเพียงพอ เพราะปัจจุบัน หอพักของมหาวิทยาลัยยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ปกากร สุวรรณธาดา, 2538 ; กาญจนา แก้วแหมม, 2540 ; มนตรี แฉ่มกสิกร, 2542 ; วัลลภ สุรทศ, 2543)

ประเด็นที่สอง ด้านการบริหารจัดการหอพักของมหาวิทยาลัย เท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ยังไม่สามารถให้บริการหอพักนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงหอพักยังไม่สามารถดำเนินการภายใต้แนวคิด “ศูนย์การศึกษาและอาศัย” และยังไม่สามารถพัฒนานักศึกษาให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามแนวทางที่ทุกคนคาดหวัง เช่น การพัฒนาให้นักศึกษารู้จักตนเอง, มีความรู้สึกเห็นคุณค่าของตัวเอง, มีความชัดเจนในเป้าหมายชีวิต, มีมนุษยสัมพันธ์, มีวุฒิภาวะและมีความเชื่อมั่นในตนเอง ตลอดจนประสบการณ์หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในหอพัก ควร

สร้างให้นักศึกษามีความชัดเจนในเป้าหมายของชีวิตเป็นต้น (อำพร เดชก้อง, 2533 ; กมลธ อิ่มโอชา, 2538 ; มนตรี แยมกสิกร, 2542 ; มาณี ไชยธีรานุวัณศิริ, 2543)

ประเด็นที่สาม ด้านคุณภาพของเจ้าหน้าที่หอพัก ผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า บุคคลากรที่ดูแลและปฏิบัติงานหอพักควรได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนเห็นความสำคัญในหน้าที่และบทบาทของตน ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพเยาวชนของชาติ (มนตรี แยมกสิกร, 2542)

ประเด็นที่สี่ ด้านภูมิหลังและลักษณะของนักศึกษาที่พักอาศัย พบว่า นักศึกษาเพศชายและหญิง มีความต้องการด้านพักอาศัยต่างกัน ทั้งนี้ นักศึกษาหญิงให้ความสำคัญในด้านความปลอดภัยมากกว่านักศึกษาชาย ชั้นปีต่างกันมีความต้องการต่างกัน โดยเฉพาะด้านความรู้สึกรับการควบคุมและด้านกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นต้น(สิริสรณ์ ทิพทวี, 2542 ; วิมลภ สุรทศ, 2543)

สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ได้พยายามเพิ่มเติมบางประเด็นเพื่อให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านจิตสำนึกสาธารณะในการพักอาศัยในหอพัก ตลอดจนการปรับตัวความสุขและคุณภาพชีวิตในการพักอาศัยในหอพักของมหาวิทยาลัย

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและพฤติกรรมบุคคล

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้ต้องอาศัยการปรับตัว ของ เพียเจท์ (Piaget อ้างใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541) เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด เพราะมนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ผลจากกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มนุษย์เกิดพัฒนาการของเขาวนปัญญา โดยเพียเจท์แบ่งความคิดเป็น 2 ระยะ คือ

1. การจัดและรวบรวม (organization) เป็นการจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายในให้เป็นระบบระเบียบอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้เกิดภาวะสมดุลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
2. การปรับตัว (adaptation) เป็นการปรับตัวเพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยการบวนการ 2 อย่างคือ

2.1 การซึมซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ (assimilation) หมายถึง การที่มนุษย์มีการซึมซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ใหม่เข้าสู่โครงสร้างของสติปัญญา (cognitive structure) หลังจากมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2.2 การปรับโครงสร้างทางเขาวนปัญญา (accommodation) หมายถึง การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของเขาวนปัญญาที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่

เรียนรู้เพิ่มขึ้นเพื่อเจตน์กล่าวว่า การพัฒนาสติปัญญาและความคิดของมนุษย์จะต้องอาศัย ทั้งการจัดรวบรวมและการปรับตัวดังกล่าว โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่เสริมพัฒนาการทางสติปัญญา 4 องค์ประกอบคือ

1. วุฒิภาวะ (maturation) คือการเจริญเติบโตทางด้านสรีรวิทยามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสติปัญญาและความคิด โดยเฉพาะเส้นประสาทและต่อมไร้ท่อ
2. ประสบการณ์ (experience) ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาด้านสติปัญญา เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งประสบการณ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลและทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (social transmission) คือการที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ จากบุคคลรอบข้าง เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู เป็นต้น
4. กระบวนการพัฒนาสมดุล (equilibration) คือการควบคุมพฤติกรรมของตนเองซึ่งอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลเพื่อปรับสมดุลของพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดไปสู่ขั้นที่สูงกว่า

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ สนใจการปรับตัวอันเนื่องมาจากประสบการณ์ก่อนที่จะเข้ามาอยู่อาศัยในหอพักของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว เช่น การสร้างโอกาสให้เด็กในครอบครัวได้คบหาสมาคมกับคนอื่น การมีรูปแบบการเลี้ยงดูที่ไม่เข้มงวดกวดขันมากเกินไป เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์พบว่า การเลี้ยงดูแบบควบคุม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความวิตกกังวลทางสังคม (ดาวลอย ชุศรี, 2536) แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่อยู่ในครอบครัวที่ควบคุมและเข้มงวดกวดขันอาจทำให้เด็กขาดโอกาสที่จะพัฒนาทักษะด้านการปรับตัว และจะส่งผลให้การต้องเข้ามาพักอาศัยในหอพักมีความวิตกกังวล ขาดความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีในการพักอาศัย

แนวคิดเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ

คำว่า จิตสาธารณะ (public mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (public consciousness) คำว่าสาธารณะ หมายถึง กิจ สมบัติ สิ่งของ สถานที่ ที่มีได้เป็นของปัจเจกบุคคลคนใด ทั้งยังอาจหมายถึงถึงความเป็นส่วนรวมและสังคมได้อีกด้วย (นิรนาม, 2542) ในกรณีที่เป็นสิ่งของ จะเรียกว่า จิตสำนึกต่อสาธารณสมบัติ หมายถึง พฤติกรรมการใช้สาธารณสมบัติอย่างมีความรับผิดชอบ (ชายโพธิสิตา, 2546) ทฤษฎีทางสังคมมองพฤติกรรมเช่นนี้ว่า เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลกับส่วนรวม แนวคิดทางสังคมสองแบบ คือ แนวคิดสังคมเพื่อบุคคล และแนวคิดบุคคลเพื่อสังคม

จิตสำนึกคือสาธารณสมบัติ โดยตระหนักถึงสิทธิในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ของคนอื่น และตระหนักในความมั่นคงของสาธารณสมบัติ นั้น เป็นสำคัญ เพื่อทำความเข้าใจจิตสำนึกของบุคคลคือสาธารณสมบัติ ในที่นี้เป็นการนำเสนอ ที่เป็นตัวอย่างของความพยายามที่จะอธิบาย ว่ามีเหตุผลอะไรบ้างอยู่เบื้องหลังการที่บุคคลตระหนักถึงความสำคัญของผู้อื่นและส่วนรวม อันนับว่าเป็นรากฐานสำคัญของจิตสำนึกสาธารณสมบัติ ในฐานะเป็นพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง จิตสำนึกสาธารณสมบัติ ขึ้นอยู่กับบริบทหลายด้านซึ่งรวมถึงด้านวิถีการผลิตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ระเบียบกฎหมายในสังคมและการบริหารจัดการ

นิยามหรือความหมายของจิตสำนึก โดยส่วนใหญ่เน้นความหมายในเชิงจิตวิทยา และเชิงศึกษาศาสตร์เป็นหลัก นั่นคือ เน้นสภาวะหรือลักษณะของจิต อันเป็นผลมาจากการรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสด้านต่างๆ หรือไม่ก็เน้นกระบวนการที่จิตของบุคคลทำงาน ในการรับรู้และการเรียนรู้ถึงต่างๆตลอดจนความรู้สึกและการคิดหาเหตุผล ในพฤติกรรมที่ท่าลง ไป ความหมายทำนองนี้มาจากการมองจิตสำนึกในฐานะเป็นสภาวะหรือสมบัติของจิต

จิตสำนึกในความหมายที่ใช้กันในชีวิตประจำวันโดยมาก มักมีนัยที่บ่งบอกถึงการกระทำหรือพฤติกรรมอยู่ในนั้นด้วยไม่มากก็น้อย ซึ่งมักใช้คู่กับคำอื่นหรือสิ่งอื่น แล้วแต่เราจะใช้กับเรื่องอะไร เช่น จิตสำนึกในครอบครัว จิตสำนึกในฐานะพลเมือง จิตสำนึกในชุมชน เป็นต้น แต่ความหมายจริงๆเป็นเรื่องการตระหนัก ความรับผิดชอบต่อสิ่งนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าบุคคลมีความตระหนัก หรือความรับผิดชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราก็มักจะพูดว่า เขามีจิตสำนึก ต่อสิ่งนั้น

จิตสำนึกในความหมายเชิงพฤติกรรม คือความรับผิดชอบในสิ่งนั้น เช่น จิตสำนึกต่อหน้าที่ ก็คือ การทำหน้าที่ด้วยควมรับผิดชอบ และอย่างเต็มความสามารถ จิตสำนึกต่อส่วนรวม ก็คือการกระทำที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เช่นการกระทำที่มุ่งประโยชน์สุขของชุมชน จิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ก็คือการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างรับผิดชอบเพื่อประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมนั่นเองและเพื่อประโยชน์ของคนอื่นที่ใช้สิ่งแวดล้อมนั้นด้วย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ สนใจศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาที่พักอาศัยในหอพักมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยจะทำการศึกษาวิเคราะห์เชิงเหตุว่าจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตในแง่ความสุขในการพักอาศัยในหอพักของนักศึกษาหรือไม่อย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ เป็นแนวคิด (concept) ที่มีผู้นามาศึกษากันมาก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านจิตวิทยา ด้านธุรกิจ ด้านการจัดการ และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยทั่วไป ความพึงพอใจ จะหมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะเป็นความรู้สึกในทางบวกก็คือพอใจ หรือทางลบก็คือไม่พอใจ ซึ่งความพึงพอใจกับความต้อการนั้นแยกออกจากกันได้ยาก อย่างไรก็ตาม ความต้อการจะเกิดก่อนความพึงพอใจ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองตามความต้อการก็จะเกิดความพึงพอใจ ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่ได้รับการตอบสนองตามต้อการ ก็จะไม่พอใจ เป็นต้น

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ สนใจศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาเกี่ยวกับความต้อการที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการพักอาศัยในหอพักของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นความต้อการที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม (group discussion) ในกลุ่มนักศึกษา และผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มส่วนใหญ่ สอดคล้องกับทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow, 1970) ในขั้นต้น กล่าวคือ เป็นความพึงพอใจเนื่องจากการได้รับการตอบสนองในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการพักอาศัย ความต้อการความปลอดภัย ตลอดจนการได้รับบริการที่ดี เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

ลินคอล์น อัลลิสัน (Lincoln Allison) ได้อธิบายความหมายของ "ความสุข" (happiness) ว่าเป็นความยินดีหรือความสำราญใจ (pleasure) ที่เกิดจากการได้รับอรรถประโยชน์ ซึ่งอรรถประโยชน์ (utility) มีความหมายเดียวกับความรื่นรมย์และความปราศจากทุกข์ หมายถึง ความพึงพอใจที่ได้รับจากการบริโภคสินค้าและบริการ และ(หรือ) คุณสมบัติของสิ่งใดๆ ที่สามารถสนองความต้อการของมนุษย์ให้พึงพอใจได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ รูปแบบ (form utility) , เวลา (time utility) , สถานที่ (place utility) , ความเป็นเจ้าของ (possession utility) หรือภาพจน์ (image utility) (วิทย์ วิศทเวทย์, 2535 : 48-52)

เฮนรี ซิดวิก (1838-1900) ได้ให้ความหมายว่าความสุข เป็นคุณค่าภายใน ซึ่งก็เป็นความดีอยู่ในตัว ความสุขเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างที่สุด เป็นสิ่งที่มีเหตุผลเพียงพอที่เดิขวที่คนจะปรารถนาเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงที่บุคคลควรแสวงหา (วิทย์ วิศทเวทย์, 2535 : 48-52)

ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตและการแสวงหาความสุข

ทฤษฎีจริยศาสตร์ต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงเป็นความพยายามที่จะแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่มีคุณค่าภายในตัวเอง ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะกำหนดเป้าหมายของชีวิตหรือ "ความสุข" ที่มนุษย์ควรที่จะแสวงหา การดำเนินชีวิตตามเป้าหมายเหล่านี้จะทำให้ชีวิตมีคุณค่า

สุขนิยม (hedonism) ถิ่นนี้ถือว่าความสุขสบาย (pleasure) เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรแสวงหา ไม่มีอะไรอีกนอกจากความสุขสบายของชีวิตที่มนุษย์ต้องการ การกระทำทุกอย่างในชีวิตประจำวันก็เพื่อความสุขสบาย ฟรอยด์ นักจิตวิทยาคนสำคัญได้กล่าวไว้ว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มีจุดหมายที่การแสวงหาความสุขสบาย มนุษย์ต้องการได้รับความสุขสบายและรักษาความสุขสบายนั้นให้ยั่งยืน การแสวงหานี้มีสองด้าน ด้านหนึ่งมนุษย์แสวงหาสภาพที่ปราศจากความเจ็บปวดและความทุกข์ อีกด้านหนึ่งเขาแสวงหาความรู้สึกที่สุขสบาย (Sigmund Freud อ้างถึงใน วิทย์ วิชาเวช, 2535)

มนุษย์นิยม (humanism) เห็นว่า มนุษย์มีทั้งร่างกายและวิญญาณซึ่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน เพราะถ้าขาดอย่างหนึ่งอย่างใด มนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าร่างกายปราศจากวิญญาณก็เหมือนท่อนไม้ท่อนหนึ่ง และจิตวิญญาณก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากร่างกาย ดังนั้นจึงต้องให้ความสำคัญกับร่างกายและจิตใจอย่างเท่าเทียมกัน ความสุขสบายเป็นอาหารทางกายฉันใด ปัญญาความรู้และความสงบของจิตก็เป็นอาหารทางใจฉันนั้น มนุษย์นิยมจึงถือว่าทั้งความสุข ปัญญาความรู้ ความสงบของจิต การชื่นชมความงามต่าง ๆ มิตรภาพ เสรีภาพ ฯลฯ ต่างก็มีค่าในตัวเอง มนุษย์นิยมสอนว่า สิ่งที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทุกด้าน ทั้งทางกายและจิต คือสิ่งที่มีคุณค่าและควรแสวงหา

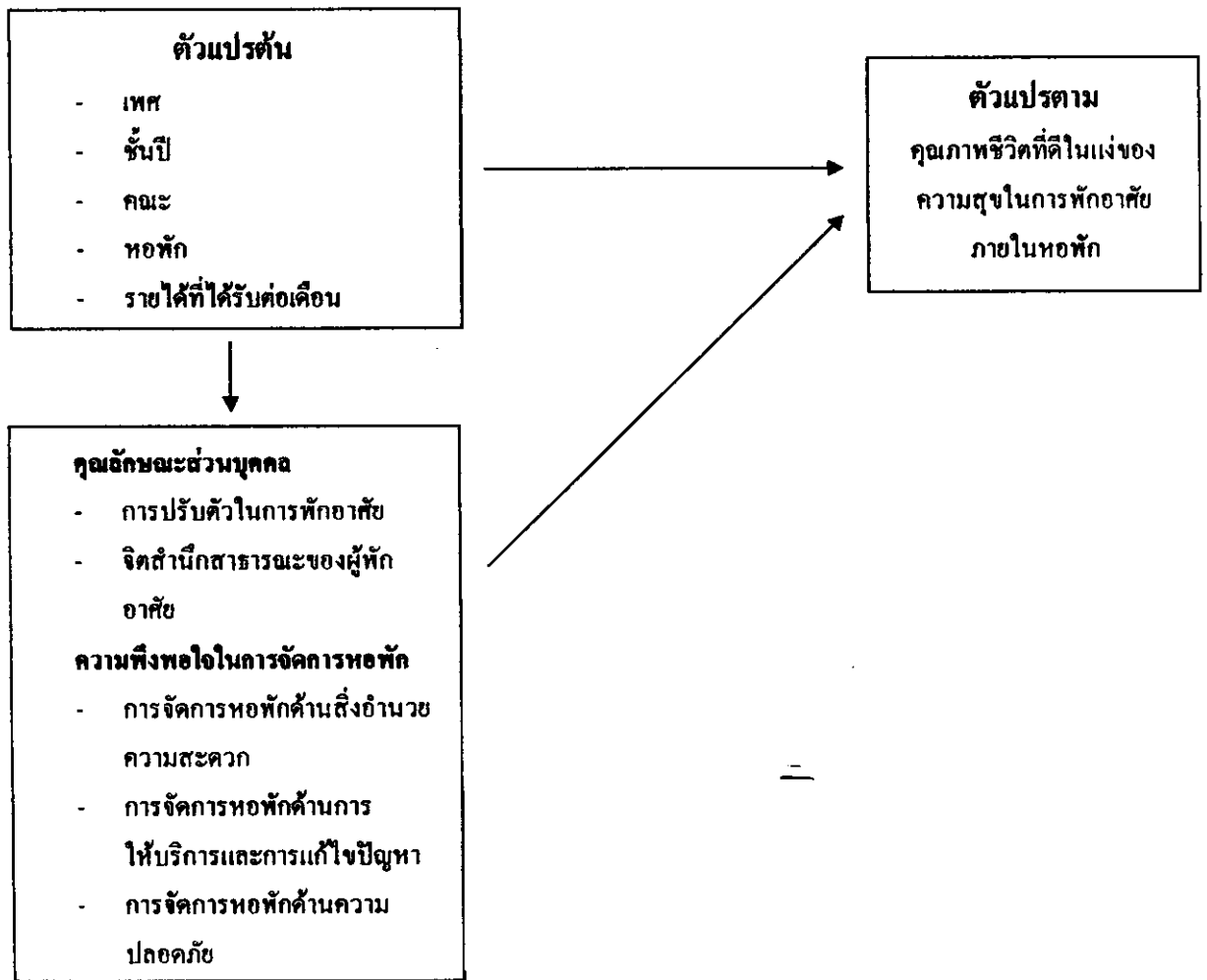
สรุปได้ว่าการแสวงหาความสุขและคุณค่าของชีวิตเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีจริยศาสตร์ต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ความหมาย ของ "ความสุข" อันเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตของบุคคลที่บรรลุถึงเป็นชีวิตที่มีค่าพึงปรารถนา มีดังต่อไปนี้

ประการแรก ความสุข คือ ความสุขสบายทางกายหรือทางประสาทสัมผัสที่เข้มข้นที่สุด และเป็นความสุขเฉพาะหน้า ดังนั้น ชีวิตของบุคคลจะเป็นชีวิตที่มีค่าก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นมีความสุขสบายทางกายเฉพาะหน้าที่เข้มข้นที่สุด หรือมีความสุขสนุกสนาน

ประการที่สอง ความสุข คือ ความสุขสบายทางกายและทางใจ มุ่งเน้นให้แสวงหาความสุขสบายระยะยาว หรือความสุขสบายที่จะไม่นำมาซึ่งความทุกข์ภายหลัง ซึ่งต้องอาศัยความรอบคอบและการมองการณ์ไกล ดังนั้น ชีวิตของบุคคลจะเป็นชีวิตที่มีค่า ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความสุขสบายระยะยาว

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ สนใจศึกษาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาที่พักอาศัยในหอพักของมหาวิทยาลัยโดยจะเน้นคุณภาพชีวิตทั้งในแง่ความสุขกายและสุขใจ ทั้งนี้มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่าความสุขที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่ความสำเร็จในการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดี และมีคุณภาพให้กับสังคมต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

อธิบายความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิด ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย เพศ ชั้นปี คณะ หอพัก รายได้ที่ได้รับต่อเดือน อันเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันของนักศึกษาแต่ละคน ซึ่งตัวแปรเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคลในการพักอาศัยภายในหอพัก ได้แก่ คุณลักษณะการปรับตัวในการพักอาศัยและจิตสำนึกสาธารณะ และเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการจัดการหอพักด้านต่างๆ และทั้งตัวแปรส่วนบุคคล คุณลักษณะส่วนบุคคล และความพึงพอใจในการจัดการหอพัก จะเป็นตัวแปรเชิงเหตุที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในแง่ของความสุขในการพักอาศัยตามมา ซึ่งความสัมพันธ์ เช่นนี้เกิดจากโมเดลความสัมพันธ์ของความพึงพอใจ ซึ่งเมื่อนุชนย์ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนต้องการก็จะเกิดความสุขในการดำเนินชีวิต